

СМЪРТТА Е ЗАНИМАНИЕ САМОТНО

DEATH IS A LONELY BUSINESS

Copyright © 1985 by Ray Bradbury

© Жени Божилова, *превод от английски*

© Дамян Дамянов, *художник на корицата*

© Сиела Норма АД

София · 2022

ISBN: 978-954-28-3822-7

РЕЙ БРЕДЪБЪРИ

СМЪРТТА
Е ЗАНИМАНИЕ САМОТНО

Превод от английски: Жени Божилова

 ciela

С обич на Дон Конгдън, който ме подтикна.

*В памет на Реймънд Чандлър, Дашиъл Хамет,
Джеймс М. Кейн и Рос Макдоналд.*

*И на моите мили приятели и учители
Ли Брекит и Едмънт Хамилтън – непрежалимите.*

В ония дни град Венеция, щата Калифорния, беше особено примамлив за хора, влюбени в тъгата. Мъгла се стелеше там почти всяка нощ и край брега стенеха петролните сонди, тъмна вода припляскваше в каналите и пясък съскаше в прозорците на домовете, щом вятърът се втурнеше и подхванеше песента си в откритите пространства и пустите алеи.

Това бяха дните, когато кеят на Венеция бе изоставен на разрухата и гинеше в морето, а скелетът на гигантски динозавър, влакчето от лунапарка, се губеше отдолу под вълните.

В края на един дълъг канал, изтърколени и тикнати вътре, се виждаха стари циркови фургони, а в клетките в среднощ, ако се вгледаш, се забелязваше живот; риби и раци прихождаха с прилива и сякаш цирковете от всички времена загиваха и чезнеха в ръжда.

Имаше я и гръмовитата лавина на един голям червен трамвай, който на всеки половин час се втурваше към морето, а в полунощ свиваше по завоя, хвърляше искри от високите жици и продължаваше нататък с такива стонове, сякаш мъртъвците се обръщаха в гроба, сякаш и самотните полюшващи се ватмани знаеха, че след година вече няма да ги има; че релсите ще са залени с цимент и асфалт, а високите тънки жици, навити на рула, ще са изчезнали безследно.

По това време, в една от ония самотни години, когато мъглите не свършваха и ветровете ридяха нестихващо, като пътувах в стария червен трамвай, тази шръкнала гръмотевица, една нощ, без да осъзная, срещнах другаря на Смъртта.

Нощта беше дъждовна, четях книга в средата на стария, раздрънкай, громолящ трамвай, запътил се от една празна, осеяна с билетни конфети спирка към следващата. Бяхме сами – аз, просторният разсъхнат дървен вагон и отпред ватманът, който превключваше месинговите ръчки, отпушаше спирачките и ускоряваше, когато трябва.

И оня човек отзад на пътечката, вмъкнал се някак, без да забележа.

Накрая го усетих, понеже залиташе насам-натам, залиташе зад мен дълго време, обзет сякаш от колебание – имаше четиридесет празни места, а късно нощем при толкова празнота как да решиш кое точно да избереш? Най-сетне го чух да сяда и разбрах, че е наблизил, защото от него се понесе смрад – както от бряг след отлив над полята. Дрехите му воняха, а лъхаше и на много алкохол, изпит за кратко време.

Не се извърнах. Отдавна съм научил, че погледите само поощряват.

Затворих очи и не помръдвах. Напразно.

– Ох! – простена човекът.

Почувствах как се навежда напред. Горещ дъх опари шията ми. С ръце на коленете, аз се дръпнах встрани.

– Ох! – простена той по-силно. Сякаш политаше в пропаст и зовеше за помощ или плуваше в бурно море и чакаше да бъде забелязан.

– Ах!

Вече валеше из ведро, големият червен трамвай залиташе през тъмните крайпътни ливади, а пороят шибаше по стъклата и скриваше от погледа околния простор. Преплувахме край Кълвър сити*, без да видим филмовите студиа, и продължихме, грамадният вагон пъхтеше, дъските на пода скимтяха, скърцаха празните седалки, свирката пишеше пронизително.

Ужасна смрад лъхна зад мен, когато невидимият изкрещя:

– Смъртта!

Свирката заглуши думите му и той пак подхвана:

– Смъртта...

Ново изсвирване.

– Смъртта – изрече гласът зад гърба ми – е занимание самотно!

Стори ми се, че ще се разплаче. Взирах се напред в поройния дъжд, който се втурваше да ни посрещне. Трамваят забави

* Център на филмовата индустрия в САЩ. – Б. пр.

ход. Човекът се надигна разгневено, готов сякаш да ме напердаши, ако не го изслушам и не погледна най-сетне към него. Искаше да бъде видян. Искаше да ме удави в тая своя нужда. Усетих ръцете му да се протягат, но като юмруци ли или като остри нокти – за да ме одере или да ме удари, това не разбрах. Вкопчих се в облегалката пред мен. Гласът му избухна:

– О, смъртта!

Трамваят спря.

Давай, казах си, *довърши* го!

– Е занимание самотно! – изрече той със зловещ шепот и слезе на спирката.

Чух задната врата да се отваря. Най-сетне се извърнах.

Вагонът беше празен. Човекът си беше отишъл заедно със своите тревоги. Чакълът на пътеката край трамвая скърцаше.

Невиденият мърмореше нещо, когато вратите прищракаха плътно. Гласът му долиташе през стъклото. Нещо за гроба. Нещо за гроба. Нещо за самотниците.

Трамваят отскочи напред и хукна през високата трева и бурята.

Отворих прозореца и се взрях навън в мократа тъма.

Възможно бе отзад да имаше и град, и хора или пък някой, смазан от тежка скръб – не ги виждах, не ги и чувах.

Трамваят се носеше към океана.

Изпитвах ужасното чувство, че ще нахълта в него.

Смъкнах рязко прозореца и седнах разтреперан.

До края на пътуването неспирно си повтарях: ти си едва на двадесет и седем. Не пишеш. Но...

И все пак изгълтах едно питие.

Тук, в тоя затънтен край на континента, докдето заселническите фургони бяха докретали заедно с хората в тях, открих един отворен бар, в който нямаше жива душа освен съдържателя, поклонник на късното предаване „Давай с мен, Касиди“ по телевизията.

– Една двойна водка, моля.

Гласът ми ме стресна. Защо исках да пия? За да се осмеля да звънна на моята любима Пег, на две хиляди мили оттук в град Мексико? За да я успокоя, че съм добре? Но какво толкова ме беше сполетяло?

Нищо освен едно пътуване с трамвай в студения дъжд и един ужасяващ глас зад мен, издухващ облаци от страх. Ала нямах смелост да легна в самотното си легло, празно като хладилник, изоставен от окитата* по пътя им към западните щати.

По-празна от леглото беше само сметката ми в „Банка на видните американски белетристи“, разположена в сграда като крайморски римски храм, готова да бъде отмиа от вълните на следващата финансова рецесия. Сутрин касиерите чакаха отпред в гребни лодки, а директорът даваше мъката си в близкия бар. Виждах ги рядко. Тъй малко фантастични разкази успях да продам на някое и друго безлично списание, че нямаше какво да вложя в банката. Та...

Отпих от водката. Потръпнах отворатено.

– Господи – възкликна барманът, – сякаш не си близвал алкохол.

– Наистина не съм.

– Изглеждаш ужасно.

– *Усещам* се ужасно. Разбирате ли какво е да чувстваш, че нещо страшно ще се случи, без да знаеш какво е то?

– На това му викат „*тръпки на смъртта*“.

Пийнах пак и изтръпнах.

– Не, не. Нещо *наистина* страшно, което се сключва около теб, това и казвам.

Барманът надникна зад рамото ми, сякаш виждаше там призрака на оня от трамвая.

– С него ли дойде?

– Не.

– Тогава го няма.

* Странстващи земеделски работници от щата Оклахома през 1930 г. – Б. пр.

– Да – отвърнах, – но му чух *гласа*. Живата Фурия*!

– *Фурия* ли?

– Не му видях лицето. О, господи, сега ми е още по-зле. Лека нощ.

– И да зарежеш алкохола, ей!

Но аз вече бях във вратата и се озъртах, за да спипам онова, което ме причакваше. По кой път да се прибера, за да избегна мрака? Реших.

И макар да знаех, че съм сбъркал, хукнах край тъмния бряг на канала, към потъналите циркови фурғони.

Как се бяха озовали тия клетки на лъвовете в дъното на канала, не знаеше никой. Също никой не помнеше кой е прокопал каналите през средата на стария град, разпаднал се вече на пух и прах, и този прахоляк стържеше нощем по вратите, примесен с песъчинки, със сухи водорасли и изветрял тютюн от фасовете, мятани по брега от 1910 година насам.

Тъй или инак, каналите ги имаше, а в края на единия от тъмнозелените, омазнени с петрол водни пътища бяха старите циркови фурғони и клетките, които лющеха белия си емайл и златната блажна боя и поръждавяваха железните си решетки.

Много отдавна, в началото на двайсетте, тези клетки, кръстосвани от диви животни, са громолили по улиците като летни гръмотевични бури, а лъвовете разтваряли паст и горещият им дъх миришел на месо. Впрягове от бели коне теглели това великолепие из улиците на Венеция и през околните поля много преди „Метро Голдуин Майер“ да издигне своите лъжливи фасади и да създаде нов вид цирк, който ще живее вечно на филмовата лента.

Днес останките от някогашната циркова процесия почиваха на дъното. Едни от клетките на колела стърчаха прави в дълбоките води на канала, други лежаха на една страна, погребани в приливите, които ги разкриваха на зазоряване и пак ги

* Фурии – богини на отмъщението (мит.). – Б. пр.

скриваха в среднощ. През прътите им се провираха риби. Денем момчетиите идваха да играят върху големите подводни острови от стомана и дърво, понякога се вмъкваха в тях, разтърсваха решетките и ревяха като зверове.

Но сега, късно след полунощ, когато и последният трамвай беше отминал на север край пустите пясъци, каналите приплискаха черни води и мляскаха в клетките като беззъби баби.

Появих се тичешком, навел глава срещу дъжда, който изведнъж секна. Луната надзърна от тъмен процепа като огромно око, вперено в мен. Крачех през огледала, които ми показваха същата луна и същите облаци. Крачех по небето долу – и изведнъж нещо се случи...

Изотзад някъде голяма приливна солена вълна се претърколи, черна и заоблена, между стените на канала. Пясъчна дига май се бе пробила и беше пустила насам морето. И тъмните води нахлуха. Приливът стигна до малкия мост в мига, когато аз бях по средата.

Водата просъска край старите лъвови клетки.

Стреснах се. Сграбчих парапета на моста.

Защото в една от клетките, точно под мен, нещо белезникаво се хласна в решетката.

Ръка помахна от клетката.

Някой стар укротител на лъвовете, унесъл се в сън, току-що се беше пробудил на непривично място.

Ръката му се протегна мързеливо вътре в клетката, зад решетката. Звероукротителят бе вече съвсем буден.

Водата спадна и пак се вдигна.

Едно привидение се залепи на решетката.

Надвесен над парапета, не вярвах на очите си.

Сега призрактъ доби определени форми. Не само длан, ръка, а цяло едно тяло се сви и се раздвижи отмаляло като огромна марионетка, хваната в железен капан.

Бледо лице с празни очи, които отразяваха луната и нищо друго, стоеше долу като сребърна маска.

Приливът се дръпна. Тялото изчезна.

Вътре в съзнанието ми огромният трамвай изви по завой от ръждясали релси, удари спирачки, изхвърли искри, изсъска и спря, докато някъде далеч невиденият мъж изстрелваше онези думи при всеки нов гласък, подскок и устрем.

„Смъртта е – занимание – самотно.“

О, не!

Приливът отзивчиво нахлу като при спиритически сеанс, запомнен от друга някоя нощ.

Един мъртвец искаше да се освободи.

Някой изкрещя ужасено.

Разбрах, че съм бил аз, когато десетина прозореца изведнъж светнаха в къщурките по брега на тъмния канал.

– Хайде сега, отдръпнете се, дръпнете се!

Прииждаха още коли, още полицаи, още прозорци се осветяваха, още хора излизаха, загърнати в халати, замаяни от съня, за да застанат до мен, който бях по-замаян и от тях. Наподобавахме тълпа унили клоуни, изоставени на моста, вгледани долу в нашия удавен цирк.

Стоях разтреперан, вперил очи в клетката, и се питах: защо не погледнах назад? Защо не видях оня, който знаеше всичко за този долу в цирковия фургон?

Господи, казах си, ами ако оня от трамвая сам е натикал този мъртвец *вътре* в клетката?

А доказателства? Нямах. Имах само четири думи, повторени в един нощен трамвай, един час след полунощ. Имах само дъждовни капки, процеждащи се от високите жици с екота на тези думи. Имах само шума на студените води, придошли като смърт по канала, за да облеят клетките и да се върнат още по-студени там, откъдето се бяха явили.

Откъм старите бунгала прииждаха още клоуни.

– Хайде, народе, минава три часът. Разотивай се!

Пак беше завалило, а полицаите, като се появиха, ме бяха измерили с поглед, сякаш казваха: абе ти защо не си гледаш

твоята работа? Да бе почакал поне до сутринта, за да го съобщиш, и то по телефона, анонимно!

Един полицаи бе застанал на ръба на канала в черни бански гащета и гледаше водата с отвращение. Бялото му тяло отдавна не бе виждало слънце. Стоеше и наблюдаваше как приливът влиза в клетката, повдига спящия там, а оня му маха. Иззад пръчките изплува лице. Изражението бе толкова неземно, че навяваше тъга. Ужасна болка ми сви гърлото. Отстъпих, защото чух как се разхълцвам от мъка.

Тогава бялото тяло на полицаия проряза водата. Той потъна.

Помислих – и той се удави. Дъждът падаше по мазната повърхност на канала.

Изведнъж полицаият се появи вътре в клетката, с лице на пръчките, поемайки въздух.

Уплаших се, реших, че е мъртвецът, дошъл за сетен път да вдъхне от живота.

Миг след това видях плувеца да се измъква от далечния край на клетката и да влачи подире си една призрачна форма като траурен воал от избелели водорасли.

Някой хълцаше на умряло. О, господи, ахнах, та това съм бил аз.

Простряха тялото на брега на канала, а плувецът започна да се бърше. Гаснеха светлинките на патрулните коли. Трина полицаи, навесени над трупа с фенерчетата си, разговаряха тихо.

– ...Според мен преди няколко часа.

– ...Къде е следователят?

– ...Изключил си е телефона. Том отиде да го доведе.

– ...Има ли портфейл – документи за самоличност?

– Няма. Трябва да е приходящ.

Започнаха да му обръщат джобовете.

– Не, не е приходящ – изрекох и се спрях.

Един полицаи насочи фенерчето си към мен. С голямо любопитство се взря в очите ми и чу моите хлипове.

– Познавахте ли го?

– Не.

– Тогава защо?...

– Защо ми е мъчно ли? Просто така. Той е мъртъв завинаги. Боже мой. И аз да го намеря!

Проряза ме спомен.

В един ведър летен ден бях свил зад някакъв ъгъл и бях видял човек, прострян под спрял автомобил. Шофьорът тъкмо изскачаше от колата и се надвесваше над тялото. Отстъпих встрани, сетне спрях.

Нещо се розовееше на тротоара до обувката ми.

Знаех какво е – от гимназиалните лабораторни експонати. Самотно парче от човешки мозък.

Някаква минувачка, непозната, дълго остана загледана в тялото под колата. Сетне направи нещо импулсивно и неочаквано и за самата нея. Бавно коленичи край трупа. Потупа го по рамото, докосна го дружелюбно, сякаш му казваше: хайде, недей, недей така, хайде, стани.

– Убили са го, нали? – чух се да питам.

Полицаят се извърна.

– Защо мислите така?

– А как иначе, искам да кажа, как се е озовал в тази клетка под водата, ако някой не го е *натикал* там?

Фенерчето блесна отново и опипа лицето ми като ръка на лекар, която търси симптомите.

– Вие ли съобщихте по телефона?

– Не. – Потръпнах. – Аз изкрещях и събудих всички наоколо.

– Хей – прошепна някой.

Цивилен детектив, нисък, пооплешивял, коленичи край трупа и обърна джобове на самото. От тях се изтърси нещо сбучено и парцаливо – като мокри снежинки, но от бяла хартия.

– Дявол да го вземе, това пък какво е? – чу се глас.

Аз знам, помислих си, но замълчах.

С разтреперана ръка се наведох край детектива да грабна от тази хартиена каша. Той продължаваше да вади от другите джобове все същия боклук. Стиснах малко в дланта си и докато ставах, си го натиках в джоба, а детективът вдигна поглед към мен.

– Вир-вода сте – обади се той. – Оставете си името и адреса на този полицай и тръгвайте. Идете да се изсушите.

Отново заваля, целият треперех. Обърнах се, казах си името и адреса и забързах към къщи.

Притичал бях до съседната пряка, когато някаква кола спря и вратата ѝ се отвори. Ниският детектив с олисяващата коса примигна към мен.

– Боже мой, изглеждате ужасно! – възкликна той.

– И друг един ми го каза преди половин час.

– Влизайте.

– Живея на другата пресечка.

– *Влизай!*

Промъкнах се вътре разтреперан, а той ме отведе през двете пресечки до евтината ми, безлична кибритена кутийка с гръмкото название „апартамент“. Едва се задържах прав, като се измъквах, тъй бях разсипан от това треперене.

– Кръмли – представи се детективът. – Елмо Кръмли. Обадете се, като разберете какъв е този хартиен боклук, дето си го натикахте в джоба.

Трепнах виновно. Ръката ми се мушна в джоба. Кимнах.

– Непременно.

– И стига сте се тревожили, не се разстройвайте чак толкова – каза Кръмли. – Това е един никакъв... – Той млъкна, засрамен от думите си, скри се вътре и се приготви да потегли.

– Аз пък все си мисля, че е *някакъв* – отговорих. – Щом си припомня кой е, ще ви се обадя.

Не смеех да мръдна. Боях се, че ужасни неща ме дебнат откъм гърба. Като си отключа да вляза, дали с мен няма да нахлуе и черната вода на канала?

– Шавай! – викна Елмо Кръмли и затръшна вратата.

Колата му се превърна в две червени светли точки, потъващи в новия порой, който направо ми затваряше клепачите.

Погледнах през улицата – ето я бензиностанцията и до нея телефонна будка, която ми служеше за кантора – оттам звънях на редакторите, които никога не позвъняваха обратно. Пребър-

ках си джобовете за монети – ще се обадя в град Мексико, ще събудя Пег, ще дам разговора за нейна сметка и ще ѝ разправа за клетката, за оня, и – о, боже мой – ще я изплаша до смърт!

Послушай детектива, казах си.

Шавай.

Така се бях разтреперил, че едва вкарах проклетия ключ в ключалката.

Дъждът се вмъкна заедно с мен.

А вътре ме очакваха:

Една празна гарсонiera шест на шест, с изгърбушен от употреба диван, библиотека с четиринайсет книги и много празни полици, кресло, купено на разпродажба, евтино небоядисано чамово бюро, а върху него несмазвана пишеща машина марка „Ъндъруд Стандарт“ от 1934 г., огромна като пианола и шумна като тропот на дървено сабо по незастлан под.

В машината имаше бял лист. От едната ѝ страна в дървена кутия бе подредена литературната ми продукция, цялата на един куп. Имаше броеве от списанията „Евтина детективка“, „Детективски разкази“ и „Черна маска“, всяко от които ми беше платило по трийсет-четирийсет долара за разказ. От другата ѝ страна имаше друга дървена кутия, в очакване да я задръстя с ръкописи. В нея почиваше една-единствена страничка от романа, който се инатеше да потръгне.

НЕОЗАГЛАВЕН РОМАН.

И отдолу моето име. И датата, 1 юли 1949 г.

Което бе преди три месеца.

Потреперих, съблякох се, разгърках се с пешкира, нахлузих си хавлията, пак се върнах и забих поглед в бюрото.

Докоснах пишещата машина, озадачен да разбере какво е всъщност: мой бивш приятел или безчестна любовница.

Допреди няколко седмици от нея излитаха звуци, наподобяващи по нещичко гласа на Музата. А пък сега, все по-често и по-често, седях пред гадната машинка, сякаш ми бяха отсекли